

Οι παγκόσμιοι πόλεμοι
και οι οικονομικές τους
επιπτώσεις.

Ο αιώνας των Ολοκληρωτικών Πολέμων (1)

Μέχρι το 1914 είχε περάσει ένας σχεδόν αιώνας σχεδόν χωρίς να ξεσπάσει κάποιος μεγάλος πόλεμος, με άλλα λόγια κάποιος πόλεμος στον οποίο να αναμιχθούν όλες οι μεγάλες δυνάμεις. (Οι κυριότεροι παίκτες στο διεθνές παιχνίδι την εποχή εκείνη ήταν η Βρετανία, η Γαλλία, η Ρωσία, η Αυστροουγγαρία, η Γερμανία μετά το 1871 όταν ενώθηκε με την Πρωσία, η Ιταλία μετά την ενοποίησή της, οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία).

Υπήρξε μόνο ένας μεγάλος πόλεμος στον οποίο ήρθαν αντιμέτωπες 3 από τις μεγάλες δυνάμεις, ο πόλεμος της Κριμαίας 1854-56.

Επιπλέον οι περισσότεροι πόλεμοι ήταν σχετικά σύντομοι. Ο πλέον μακροχρόνιος είχε χαρακτήρα εμφυλίου πολέμου (ΗΠΑ 1861-1865).

Στην περίοδο 1871-1914 δεν υπήρξαν καθόλου πόλεμοι στην Ευρώπη.

Ο αιώνας των Ολοκληρωτικών Πολέμων (2)

Όλα αυτά άλλαξαν το 1914.

Στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο ενεπλάκησαν όλες οι μεγάλες δυνάμεις και στην πραγματικότητα όλα τα ευρωπαϊκά κράτη με εξαίρεση την Ισπανία την Ολλανδία τις τρεις σκανδιναβικές χώρες και την Ελβετία.

Επιπλέον συμμετείχαν στρατεύματα από υπερπόντιες χώρες, Καναδοί Αυστραλοί Νέο-Ζηλανδοί, Αμερικάνοι (ΗΠΑ), Ινδοί, Αφρικανοί, ακόμη και Κινέζοι.

Εάν ένας από τους μεγάλους πολιτικούς του παρελθόντος σηκωνόταν από τον τάφο του για να παρατηρήσει τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο σίγουρα θα διερωτάτο γιατί λογικοί πολιτικοί δεν αποφάσισαν να διευθετήσουν να πράγματα ερχόμενοι σε κάποιο συμβιβασμό πριν καταστρέψουν τον κόσμο του 1914.

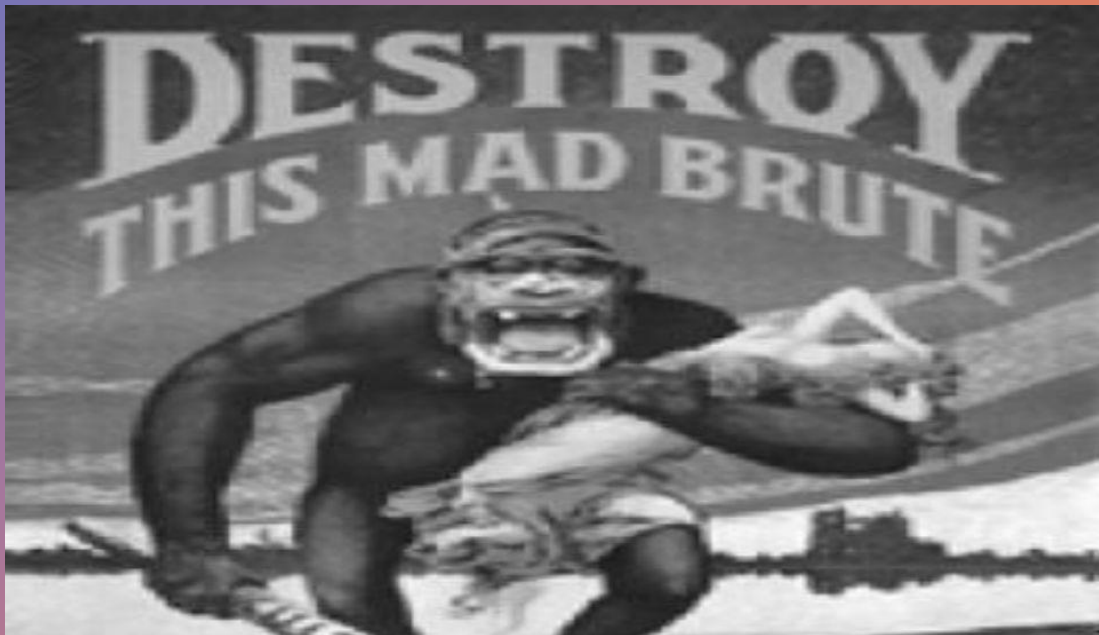
Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Αίτια

Ένας μη ιδεολογικός πόλεμος μέχρις εσχάτων

Οι περισσότεροι μη επαναστατικοί πόλεμοι και μη ιδεολογικοί του παρελθόντος δε διεξήχθησαν μέχρι θανάτου ή ολοκληρωτικής εξάντλησης.

Το 1914 δεν ήταν η ιδεολογία που χώριζε τους εμπολέμους, παρά μόνο στο βαθμό που ο πόλεμος έπρεπε να διεξαχθεί και από τις δύο πλευρές με την κινητοποίηση της κοινής γνώμης, δηλαδή ότι υπήρχε κάποια βαθιά πρόκληση απέναντι στις παραδεδεγμένες εθνικές αξίες, όπως η ρωσική βαρβαρότητα εναντίον της γερμανικής κουλτούρας, η γαλλική και βρετανική δημοκρατία εναντίον του γερμανικού απολυταρχισμού και τα παρόμοια.

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Αίτια

Η μάχη για την οικονομική επικράτηση (1)

Τότε γιατί οι ηγετικές δυνάμεις και των δύο πλευρών διεξήγαγαν τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο σαν ένα πόλεμο που μόνο ολοκληρωτικά μπορούσε να χάσει κανείς ή να κερδίσει.

Ο λόγος ήταν ότι ο πόλεμος αυτός, σε αντίθεση με προηγούμενους πολέμους που είχαν διεξαχθεί για περιορισμένους και συγκεκριμένους αντικειμενικούς στόχους, διεξήχθη για απεριόριστους σκοπούς.

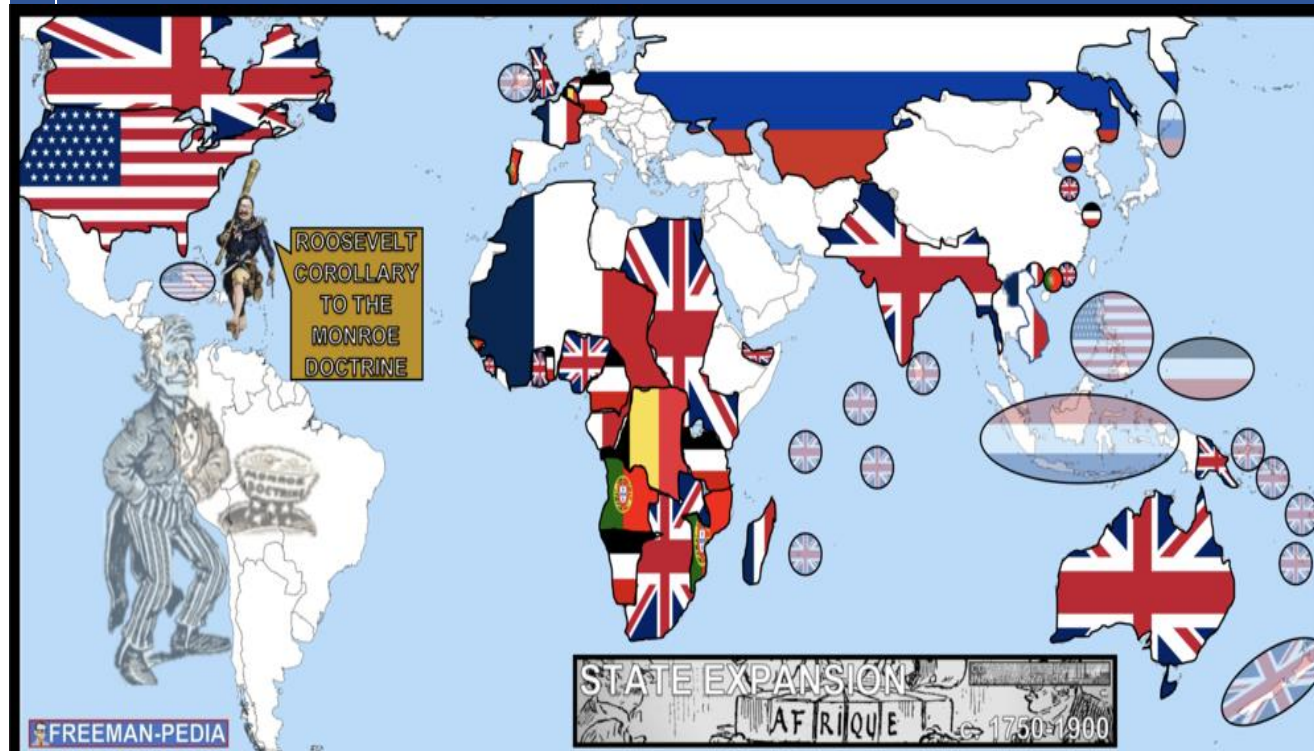
Στην Ευρώπη της Αυτοκρατορίας, πολιτική και οικονομία συγχωνεύθηκαν.

Η διεθνής πολιτική αντιπαλότητα ακολούθησε τα ίχνη της οικονομικής ανάπτυξης και του οικονομικού ανταγωνισμού, αλλά το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα ήταν ακριβώς το γεγονός ότι δεν είχε κανένα όριο.

Τα φυσικά όρια της Standard oil ή της Deutsche Bank έφθαναν μέχρι τα όρια της οικουμένης ή μάλλον μέχρι τα όρια τους για επέκταση.

Πιο συγκεκριμένα για τους δύο μεγάλους ανταγωνιστές – τη Γερμανία και τη Βρετανία – μόνο ο ουρανός ήταν το όριο εφόσον η Γερμανία ήθελε να κατακτήσει τη παγκόσμια πολιτική και ναυτική θέση που κατείχε τότε η Βρετανία, θέτοντας αυτόματα τη Βρετανία που ήδη βρισκόταν σε παρακμή, σε υποδεέστερη θέση.

Ήταν μια κατάσταση όπου θα συνέβαινε είτε το ένα είτε το άλλο

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Αίτια

Η μάχη για την οικονομική επικράτηση

(2)

Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι η ίδια η Γερμανία Θα μπορούσε να περιμένει μέχρις ότου το αυξανόμενο μέγεθος και η ανωτερότητά της κατακτήσουν τη θέση που οι γερμανικές κυβερνήσεις ένιωθαν ότι άξιζε στη χώρα τους, πράγμα το οποίο θα συνέβαινε αργά ή γρήγορα.

Πράγματι η κυρίαρχη θέση της Γερμανία που είχε ηττηθεί δύο φορές, ήταν, χωρίς να διεκδικεί ανεξάρτητη στρατιωτική ισχύ, πολύ πιο ισχυρή στις αρχές της δεκαετίας του '90 σε σχέση με τις милитарιστικές διεκδικήσεις της πριν το 1945.

Η Γαλλία και η Βρετανία αναγκάστηκαν μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο να αποδεχθούν την υποβάθμισή τους σε δεύτερης κατηγορίας κράτη, όπως και η Ο.Δ.Γ. αναγκάστηκε παράλληλα να αποδεχθεί, παρόλη την οικονομική της ισχύ, ότι η ανάδειξη της στη μεταπολεμική εποχή σε μοναδική παγκόσμια ανώτατη δύναμη παρέμενε πέρα από τις δυνατότητες της.

Όμως στις αρχές του αιώνα, στο αποκορύφωμα της αυτοκρατορικής και ιμπεριαλιστικής εποχής, τόσο η διεκδίκηση της Γερμανίας για μια μοναδική παγκόσμια θέση όσο και η αντίσταση της Βρετανίας και της Γαλλίας που αναμφισβήτητα παρέμεναν μεγάλες δυνάμεις, σ' έναν ευρωκεντρικό κόσμο, ήταν ακόμη ανέπαφες.

Έτσι στην πράξη, ο μόνος σκοπός του πολέμου ήταν η ολοκληρωτική νίκη: αυτό που στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο έφτασε να αποκαλείται «**παράδοση άνευ όρων**».

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Ένας πόλεμος καταστροφικός για νικητές και ηττημένους

(1)

Επρόκειτο για ένα παράλογο και αυτοκαταστροφικό σκοπό που πράγματι κατάστρεψε νικητές και ηττημένους.

Η Βρετανία μετά το 1918, δεν θα ήταν ποτέ πια η ίδια, επειδή η χώρα είχε καταστρέψει την οικονομία της διεξάγοντας ένα πόλεμο ο οποίος ουσιαστικά υπερέβαινε τις δυνάμεις της.

Επιπλέον η ολοκληρωτική νίκη που επικυρώθηκε από μια τιμωρό ειρήνη, εκμηδένισε οποιοσδήποτε μικρές πιθανότητες υπήρχαν για αποκατάσταση ακόμα και κάποιας αμυδρής σταθερής φιλελεύθερης και σταθερής Ευρώπης.

Εάν η Γερμανία δεν ενσωματωνόταν εκ νέου στην ευρωπαϊκή οικονομία, εάν δηλαδή δεν αναγνωριζόταν και γινόταν αποδεκτό το οικονομικό της εκτόπισμα στη Ευρώπη, σταθερότητα δεν μπορούσε να υπάρξει.

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Ένας καταστροφικός πόλεμος για νικητές και ηττημένους

(2)

Ο επόμενος πόλεμος θα μπορούσε ίσως να είχε αποφευχθεί ή τουλάχιστο να αναβληθεί εάν η προπολεμική οικονομία κατάφερνε να αποκατασταθεί και πάλι σαν ένα παγκόσμιο σύστημα ευημερούσας ανάπτυξης και επέκτασης.

Ωστόσο, μετά από λίγα χρόνια, περί τα μέσα της δεκαετίας του '20 όταν φάνηκε να έχουν ξεπεραστεί τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί στον πόλεμο και τη μεταπολεμική εποχή, η παγκόσμια οικονομία βυθίστηκε στην πιο δραματική κρίση που είχε να γνωρίσει από την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης.

Η κρίση αυτή έφερε στην εξουσία στη Γερμανία και στην Ιαπωνία τις πολιτικές δυνάμεις του милитарισμού και της άκρας δεξιάς που επεδίωξαν σκόπιμα την κατάργηση του status quo με σύγκρουση.

Έτσι, ένας νέος παγκόσμιος πόλεμος δεν ήταν μόνο προβλέψιμος αλλά η πρόβλεψή του έγινε θέμα ρουτίνας.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Πόλεμος και Οικονομία

Ο σύγχρονος πόλεμος διεξάγεται με όπλα που απαιτούν τη διαφοροποίηση ολόκληρης της παραγωγικής δομής της οικονομίας και τα οποία χρησιμοποιούνται σε υπέρογκες ποσότητες.

Επίσης ο πόλεμος προξενεί τεράστιες καταστροφές και τελικά κυριαρχεί και μετασχηματίζει τη ζωή των χωρών που εμπλέκονται σ' αυτόν.

Βέβαια υπήρχαν και στο παρελθόν πόλεμοι προπομποί των συγχρόνων ολοκληρωτικών πολέμων όπως η περίπτωση της Γαλλίας στην περίοδο της επανάστασης ή ο αμερικάνικος εμφύλιος, 1861-1865, στον οποίο ο αριθμός των νεκρών αντιστοιχεί με το συνολικό αριθμό των νεκρών όλων των μετέπειτα πολέμων στους οποίους ενεπλάκησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες συμπεριλαμβανομένων των δύο παγκοσμίων πολέμων, της Κορέας και του Βιετνάμ.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Πόλεμος και Οικονομία

Επιστράτευση και εργατικό δυναμικό

Ωστόσο από το 1914 και μετά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι πόλεμοι ήταν μαζικοί.

Στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο η Βρετανία επιστράτευσε το 12,5 % των ανδρών της η Γερμανία το 14,4% και η Γαλλία το 17%. Στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο το ποσοστό ανήλθε στο 20%.

Ένα τέτοιο επίπεδο μαζικής επιστράτευσης που διαρκεί για πολλά χρόνια δεν μπορεί να διατηρηθεί παρά μόνο από μια σύγχρονη βιομηχανοποιημένη οικονομία υψηλής παραγωγικότητας και εναλλακτικά από μια οικονομία η οποία βρίσκεται στα χέρια των μη μαχίμων τμημάτων του πληθυσμού.

Παραδοσιακές αγροτικές οικονομίες δεν μπορούν συνήθως να επιστρατεύσουν μια τόσο υψηλή αναλογία του εργατικού τους δυναμικού παρά μόνο εποχιακά διότι υπάρχουν εποχές στο γεωργικό έτος όπου χρειάζονται όλα τα χέρια, (εποχή σοδειάς).

Όμως ακόμη και στις βιομηχανικές κοινωνίες μια τέτοια μεγάλη επιστράτευση του ανθρώπινου δυναμικού δημιουργεί τρομερές πιέσεις στον τομέα του εργατικού δυναμικού, πράγμα που εξηγεί το γιατί οι μαζικοί πόλεμοι ενίσχυσαν και την ισχύ της συνδικαλισμένης εργασίας και προκάλεσαν επανάσταση στην απασχόληση των γυναικών έξω από το νοικοκυριό τους προσωρινά στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, μόνιμα στο δεύτερο.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι Πόλεμος και Οικονομία Materialschlacht (Μάχες Υλικών)

Επίσης οι πόλεμοι του 20ου αιώνα ήταν μαζικοί με την έννοια ότι χρησιμοποίησαν και κατέστρεψαν αδιανόητες μέχρι τότε ποσότητες στα πεδία των μαχών· εξ ου και η γερμανική φράση Materialschlacht δηλαδή μάχες υλικών.

Για να έχουμε ένα μέτρο σύγκρισης με τον προηγούμενο αιώνα αναφέρουμε ότι ο Ναπολέων παρά το εξαιρετικά περιορισμένο βιομηχανικό δυναμικό της Γαλλίας, στάθηκε τυχερός διότι μπόρεσε να κερδίσει τη μάχη της Ιένα το 1806 και να καταστρέψει τις δυνάμεις της Πρωσίας ρίχνοντας περίπου 1500 βολές πυροβολικού.

Στην διάρκεια του Α παγκοσμίου πολέμου η Γαλλία έπρεπε να παράγει 200.000 οβίδες την ημέρα.

Αποτέλεσμα των αναγκών σε στρατιωτικό υλικό ήταν η επανάσταση που σημειώθηκε στην εκμηχάνιση των εργοστασίων.

Βέβαια υπήρχε και η λιγότερο καταστροφική κατανάλωση.

Έτσι στη διάρκεια του Β παγκοσμίου πολέμου ο στρατός των ΗΠΑ παρήγγειλε πάνω από 519 εκατομμύρια ζευγάρια κάλτσες και πάνω από 219 εκατ. παντελόνια, ενώ οι γερμανικές δυνάμεις πιστές στη γραφειοκρατική παράδοση παρήγγειλαν 4,4 εκατ. ψαλίδια και 6,2 εκατ. σφραγίδες.

Με άλλα λόγια ο μαζικός πόλεμος απαίτησε και μαζική παραγωγή.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Πόλεμος και Οικονομία Οργάνωση και Διοίκηση του Πολέμου

Αλλά η μαζική παραγωγή απαιτούσε επίσης οργάνωση και management. Από αυτή την άποψη ο ολοκληρωτικός πόλεμος ήταν η μεγαλύτερη επιχείρηση που είχε γνωρίσει μέχρι τότε ο άνθρωπος η οποία έπρεπε συνειδητά να οργανωθεί και να διοικηθεί.

Ήδη από τον 17ο αιώνα όταν οι κυβερνήσεις ανέλαβαν τη συντήρηση μονίμων στρατιωτικών δυνάμεων αντικαθιστώντας τους ιδιώτες επιχειρηματίες, στρατός και πόλεμος έγιναν συμπλέγματα οικονομικής δραστηριότητας πολύ μεγαλύτερα σε σχέση με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Το γεγονός αυτό εξηγεί το γιατί από το τομέα αυτόν προέρχονταν οι ειδικότητες και οι διοικητικές ικανότητες που χρειάστηκαν οι μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις οι οποίες αναπτύχθηκαν στη βιομηχανική εποχή όπως οι σιδηρόδρομοι.

Επιπλέον, όλες σχεδόν οι κυβερνήσεις κατασκεύαζαν όπλα και πολεμικό υλικό, μολονότι στα τέλη του 19ου αιώνα αναπτύχθηκε κάποιο είδος συμβιωτικής σχέσης μεταξύ κυβέρνησης και εξειδικευμένων εταιριών παραγωγής εξοπλισμών ιδιαίτερα στους τομείς υψηλής τεχνολογίας-όπως το πυροβολικό και το ναυτικό- πράγμα που αποτέλεσε και τον προπομπό των «στρατιωτικο-βιομηχανικών συμπλεγμάτων».

Ωστόσο η βασική παραδοχή στο διάστημα μεταξύ της Γαλλικής επανάστασης και του Α παγκοσμίου πολέμου ήταν ότι η οικονομία θα συνέχιζε να λειτουργεί στην περίοδο πολέμου όπως είχε λειτουργήσει στην ειρηνική περίοδο (δηλαδή χωρίς αλλαγή) αν και ορισμένες βιομηχανίες όπως η βιομηχανία ενδυμάτων θα επηρεάζονταν από τον πόλεμο.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Πόλεμος και Οικονομία

Η χρηματοδότηση του Πολέμου και η διαχείριση της Πολεμικής Οικονομίας

(Δημοσιονομική, νομισματική και οικονομική πολιτική στην διάρκεια των Πολέμων)

**The Liberty Loan
is the Cash Register of
Patriotism**

Has Uncle Sam Rung Up
Your Bond Purchase Yet?

Banks will receive your subscriptions - \$50 to \$100,000. You can arrange for purchase on a little-payment-monthly plan if desired

Ένα από τα κύρια πρόβλημα των κυβερνήσεων ήταν δημοσιονομικό, δηλαδή πως θα χρηματοδοτούσαν τον πόλεμο.

Θα έπρεπε να γίνει με σύναψη δανείων και με επιβολή φορολογίας (κυκλοφορία πληθωριστικού χρήματος). Παράδειγμα αναγκαστικού δανεισμού αποτελεί και η διχοτόμηση της δραχμής τον Μάρτιο του 1922.

Κατά συνέπεια διευθύνοντες της πολεμικής οικονομίας θεωρήθηκαν τα Υπουργεία Οικονομικών.

Όμως η διεξαγωγή πολέμου σε σύγχρονη κλίμακα σημαίνει όχι μόνο υπολογισμό του κόστους αλλά και ικανότητα διεύθυνσης, διαχείρισης και σχεδιασμού της παραγωγής και τελικά ολόκληρης της οικονομίας.

Οι κυβερνήσεις θα έπρεπε να αναλάβουν τον πλήρη έλεγχο της οικονομίας τον σχεδιασμό και την κατανομή των πόρων (διαφορετικό από την κατανομή μέσω των συνηθισμένων οικονομικών μηχανισμών).

Δεν είναι τυχαίο ότι οι σοβιετικές ιδέες περί σχεδιασμού άντλησαν την αρχική τους έμπνευση και σε κάποιο βαθμό βασίστηκαν σε όσα οι μπολσεβίκοι γνώριζαν για τη γερμανική σχεδιασμένη πολεμική οικονομία της περιόδου 1914-1915.

Τα γερμανικά πειράματα του κρατικού ελέγχου της πολεμικής οικονομίας έγιναν ένα είδος προτύπου για όλες τις εμπόλεμες χώρες περιλαμβανομένης και τις Μεγάλης Βρετανίας.

Οι κρατικές παρεμβάσεις, οι οποίες είχαν σημαντική προΐστορία από το τέλος του 19ου αιώνα, έπαιξαν διαδοχικά έναν ολοένα πιο σημαντικό ρόλο, κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης στις αρχές της δεκαετίας του 1930 κατά τη διάρκεια των πολεμικών προπαρασκευών στο δεύτερο μισό της ίδιας δεκαετίας και, τέλος κατά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Πόλεμος και Τεχνολογία

Ένα άλλο ζήτημα είναι το κατά πόσο ο ολοκληρωτικός πόλεμος προώθησε την τεχνολογία και την παραγωγή.

Ή για να θέσουμε την ερώτηση διαφορετικά προώθησε ή επιβράδυνε την οικονομική ανάπτυξη.

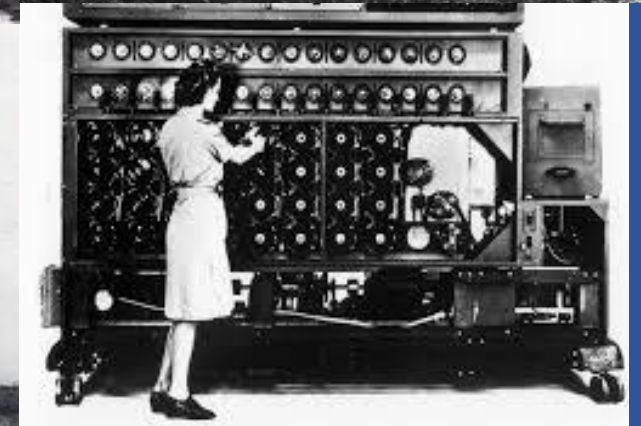
Καταρχάς είναι σαφές ότι προώθησε την τεχνολογία εφόσον η σύγκρουση των εμπολέμων προηγμένων κρατών δεν ήταν μόνο μια σύγκρουση κρατών αλλά και μια σύγκρουση ανταγωνιζόμενων τεχνολογιών στην προσπάθεια εξοπλισμού των στρατών με αποτελεσματικά όπλα και άλλες ουσιαστικές υπηρεσίες.

Έτσι ο πόλεμος αποτέλεσε μηχανισμό για την επιτάχυνση της τεχνικής προόδου επωμιζόμενος το κόστος ανάπτυξης της τεχνολογικής καινοτομίας το οποίο είναι σχεδόν βέβαιο ότι ουδείς θα αναλάμβανε στη βάση οποιουδήποτε κόστους- ωφέλειας εν καιρώ ειρήνης ή το οποίο θα αναλαμβανόταν με βραδύτερους ρυθμούς και περισσότερη διστακτικότητα.

Από την άλλη ο πόλεμος προώθησε την αύξηση των οικονομικών μεγεθών; Σαφώς όχι.

Εκτός από τη μείωση του εργατικού δυναμικού βαριές ήταν και οι απώλειες των παραγωγικών πόρων.

Ό,τι απέμεινε στο τέλος δεν ήταν παρά μια τεράστια και μη προσαρμόσιμη βιομηχανία εξοπλισμών.

Thanks to PENICILLIN
...He Will Come Home!

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Πόλεμος και οι Άνθρωποι

Δημογραφία

Οι κάτοικοι της Βρετανίας και της Γαλλίας που επέζησαν του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου ήταν πιο υγιείς αν και φτωχότεροι σε σχέση με την περίοδο πριν τον πόλεμο ενώ αυξήθηκε το πραγματικό εισόδημα των εργατών.

Οι Γερμανοί ήταν πιο πεινασμένοι, ενώ οι πραγματικοί μισθοί των εργατών έπεσαν.

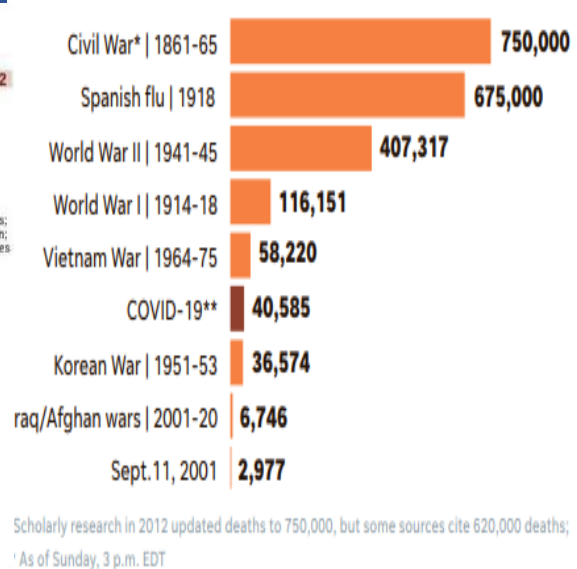
Στον Πρώτο παγκόσμιο Πόλεμο ο φόρος αίματος των στρατιωτών και των πολιτών, που συνδυάστηκε με μια μείωση του ρυθμού γεννήσεων, άφησε την Ευρώπη (χωρίς τη Ρωσία) με ένα πληθυσμιακό έλλειμμα των 22-24 εκατ.

Άλλα 7 εκατομμύρια έγιναν μόνιμα ανάπηροι.

Η Ρωσία έχασε σχεδόν 16 εκατομμύρια ανθρώπους κατά τη διάρκεια του πολέμου, της επανάστασης και του εμφυλίου, και υπέστη ένα έλλειμμα γεννήσεων περίπου 10 εκατ.

Μεταξύ 1914 και 1921 εξαιτίας της πτώσης του ρυθμού των γεννήσεων και της επιδημίας της «ισπανικής» γρίπης η Ευρώπη έχασε 50-60 εκατομμύρια ανθρώπους.

(Η πανδημία ισπανικής γρίπης του 1918-19 θεωρείται ότι ήταν η χειρότερη στη σύγχρονη ιστορία. Είχε σκοτώσει περίπου 21 εκατομμύρια ανθρώπους και είχε προσβάλει περίπου το 40% του πλανήτη).

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

ΗΠΑ

ο μεγάλος κερδισμένος

Από την άλλη μεριά και οι δυο πόλεμοι ήταν εξαιρετικά επωφελείς για την οικονομία των ΗΠΑ.

Οι ρυθμοί ανάπτυξης που πέτυχαν και στους δύο πολέμους ήταν εκπληκτικοί.

Οι ΗΠΑ επωφελήθηκαν από το γεγονός ότι γεωγραφικά ήταν μακριά από τα θέατρα του πολέμου, όντας ταυτόχρονα και το κυριότερο οπλοστάσιο των συμμάχων τους, καθώς και από το γεγονός ότι η οικονομία τους είχε την ικανότητα να οργανώνει την επέκταση της παραγωγής πιο αποτελεσματικά σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη.

Η πιο διαρκής όμως επίπτωση και των δύο παγκοσμίων πολέμων ήταν ότι έδωσε στην οικονομία των ΗΠΑ την παγκόσμια πρωτοκαθεδρία καθ' όλη τη διάρκεια του Σύντομου Εικοστού Αιώνα.

Ήδη το 1914 οι ΗΠΑ ήταν η μεγαλύτερη βιομηχανική οικονομία, όχι όμως ακόμα η κυρίαρχη.

Οι πόλεμοι μετέβαλαν την οικονομική τους κατάσταση ενισχύοντας τους ενώ παράλληλα εξασθένησαν τους αντιπάλους τους.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Οι οικονομικές επιπτώσεις του Α Παγκοσμίου Πολέμου και οι αλλαγές στις διεθνείς οικονομικές ισορροπίες.

ΗΠΑ οι προμηθευτές και χρηματοδότες των συμμάχων.

Η βασική οικονομική συνέπεια του Α Παγκοσμίου πολέμου είναι οι αλλαγές που επέφερε στις καπιταλιστικές ισορροπίες, αλλαγές που γίνουν ακόμη πιο ορατές με τον Β Παγκόσμιο πόλεμο.

Ήδη από το 1919 δεν μπορούμε να μιλάμε για μια Δ. Ευρώπη που κυριαρχεί οικονομικά και πολιτικά στον υπόλοιπο κόσμο.

Το καινούργιο στοιχείο είναι η επιβεβαίωση της υπεροχής της αμερικάνικης οικονομίας.

Οι ΗΠΑ αποτέλεσαν τους βασικούς προμηθευτές της Ευρώπης στην διάρκεια του πολέμου.

Οι συγκρούσεις δεν άγγιξαν το έδαφός της.

Οι παραγωγικές της δυνατότητες κατά την διάρκεια του πολέμου αυξήθηκαν σημαντικά.

Κυρίως όμως αναδείχθηκαν στους σημαντικότερους πιστωτές της Ευρώπης και κατά συνέπεια ολόκληρου του κόσμου.

Η κυβέρνηση και οι τράπεζες των ΗΠΑ δάνεισαν χρήματα στους πελάτες τους και συμμάχους και τους βοήθησαν έτσι να ανταπεξέλθουν στις δαπάνες του πολέμου.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Οι οικονομικές επιπτώσεις του Α Παγκοσμίου Πολέμου και οι αλλαγές στις διεθνείς οικονομικές ισορροπίες.

Ο αμερικάνικος επεκτατισμός και η «διπλωματία του δολαρίου».

Οι χρηματικές ροές από τις ΗΠΑ συνεχίστηκαν και μετά τον πόλεμο και βοήθησαν την Ευρώπη να ανοικοδομηθεί μετά τις καταστροφές του πολέμου.

Έτσι οι ΗΠΑ από οφειλέτες της Ευρώπης μεταβλήθηκαν σε πιστωτές της.

Όπως αναφέρει και ο Γάλλος οικονομολόγος A. Siegfried «Οι τραπεζίτες της Νέας Υόρκης έχουν πλέον συμφέροντα σε όλα τα μέρη του κόσμου.

Παντού ελέγχουν τις επιχειρήσεις κρατούν στο έλεος τους τις κυβερνήσεις τις οποίες με μια τους κίνηση μπορούν να οδηγήσουν στην χρεοκοπία.

Έτσι γεννιέται ένας ιμπεριαλισμός καινοφανής και διακριτικός (εκλεπτυσμένος)».

Στην πραγματικότητα ο αμερικάνικος επεκτατισμός όπως αναπτύχθηκε την περίοδο 1920-1930 και από το 1945 και μετά δεν έχει τίποτα το καινούργιο ούτε το εκλεπτυσμένο εκτός ίσως από το ότι **κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου** δεν χαρακτηρίζεται από «δυναμικές παρεμβάσεις» για την διαφύλαξη των συμφερόντων του.

Ο αμερικανικός επεκτατισμός την περίοδο αυτή χαρακτηρίζεται από την «διπλωματία του δολαρίου».

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Οι οικονομικές επιπτώσεις του Α Παγκοσμίου Πολέμου και οι αλλαγές στις διεθνείς οικονομικές ισορροπίες.

Το dollar-gap (1)

Ωστόσο η οικονομική θέση των ΗΠΑ την περίοδο του μεσοπολέμου χαρακτηρίζεται από κάτι το μοναδικό για τα χρονικά της οικονομικής ιστορίας. Η χώρα αυτή συνεχίζει να έχει ένα πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο ενώ στο εξής έχει ένα θετικό ισοζύγιο άδηλων πόρων που προέρχεται από τον επαναπατρισμό των τόκων που αποδίδουν οι τοποθετήσεις κεφαλαίων στο εξωτερικό καθώς και από την αλματώδη ανάπτυξη της εμπορικής ναυτιλίας. Κατά συνέπεια το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι πλεονασματικό. Όμως οι χρεώστες των ΗΠΑ και ιδιαίτερα η Ευρώπη αδυνατούν να πληρώνουν κανονικά τα οφειλόμενα τοκοχρεολύσια.

Η αιτία έγκειται στην αδυναμία τους να προμηθευτούν δολάρια μέσω του εμπορίου γεγονός που οφείλεται αφ' ενός στους υψηλούς προστατευτικούς δασμούς που ισχύουν στις ΗΠΑ και αφ' ετέρου στο γεγονός ότι σε γενικές γραμμές η Ευρώπη αγοράζει από την Αμερική περισσότερα από ότι της πουλάει.

Αυτή είναι η βάση της περίφημης ένδειας δολαρίων (dollar-gap) που εμφανίστηκε στις παγκόσμιες ανταλλαγές από την δεκαετία του 1920.

Υπάρχει έλλειψη δολαρίων από τους χρεώστες των ΗΠΑ άρα αδυναμία αποπληρωμής των χρεών.

Η μόνη διέξοδος είναι οι ΗΠΑ να εξακολουθήσουν να εξαγουν κεφάλαια και να δανείζουν δολάρια τον Κόσμο για να μπορεί ο Κόσμος να ξεπληρώνει να χρέη του προς τις ΗΠΑ.

Αυτή είναι ακριβώς η κατάσταση της δεκαετίας του 1920 αλλά και της περιόδου που ακολούθησε τον Β Παγκόσμιο πόλεμο και λύθηκε με το σχέδιο Marshall (1948-1952).

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Οι οικονομικές επιπτώσεις του Α Παγκοσμίου Πολέμου και οι αλλαγές στις διεθνείς οικονομικές ισορροπίες.

Το dollar-gap
(2)

Εδώ ακριβώς φαίνεται η σημαντική διαφορά μεταξύ της κυρίαρχης θέσης που είχαν οι ΗΠΑ μετά τον πόλεμο του 1914-18 και της κυρίαρχης θέσης που είχε η Αγγλία από τα μισά του 19ου αιώνα. Η Αγγλία μέσω του δόγματος του ελεύθερου εμπορίου είχε ένα ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο.

Άρα επέτρεπε στους χρεώστες της του εξωτερικού (στους οποίους ήταν και ο τραπεζίτης) να προμηθεύονται μέσω του εμπορίου τις απαραίτητες, για την αποπληρωμή των χρεών τους, λίρες στερλίνες. Έτσι η αναμφισβήτητη βρετανική κυριαρχία συνυπήρχε με κάποια διεθνή οικονομική ισορροπία.

Στην περίπτωση της αμερικάνικης κυριαρχίας του 20ου αιώνα δεν υπάρχει ισορροπία.

Οι ΗΠΑ πουλάνε τα πάντα ακόμη και το χρήμα που χρειάζεται για να τις πληρώσουν.

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Οι οικονομικές επιπτώσεις του Α Παγκοσμίου Πολέμου και οι αλλαγές στις διεθνείς οικονομικές ισορροπίες.

Η κυριαρχία του δολαρίου

Η οικονομική κυριαρχία των ΗΠΑ στην δεκαετία του 1920 προοιωνίζει και την κυρίαρχη θέση που θα αποκτούσε στο νομισματικό επίπεδο μετά το 1945.

Το δολάριο από το 1914 μέχρι την άνοιξη του 1933 παραμένει το μοναδικό νόμισμα που παραμένει συνεχώς μετατρέψιμο σε χρυσό. (Η λίρα στερλίνα δεν θα επιστρέψει στο καθεστώς της μετατρεψιμότητας παρά τον Μάιο του 1925).

Κάτω από αυτές τις συνθήκες το δολάριο ανταγωνίζεται την Λίρα ως «παγκόσμιο νόμισμα», «διεθνές νομισματικό διαθέσιμο» στο πλαίσιο του «κανόνα συναλλάγματος χρυσού» που ίσχυσε μεταξύ 1922 και 1931-33.

Έτσι το δολάριο όπως και η λίρα αποκτά λειτουργίες τόσο «εσωτερικού» όσο και «εξωτερικού» νομίσματος.